

A természeti, környezeti nevelés, mint a nevelés megújításának lehetősége és kényszere

*„Keservesen konganak az elmúlt évezredek a szívben
Míg idevergődtünk, ahol vagyunk, a szakadékig,
itt konganak, vesztüknél jobban bolondságukat siratják,
minden kapkodásukat és harcukat, méginkább
győzelmeiket,
sokba kerültek és hiába. Most ül romjain az ember
és nem tudja hol lakik”*

(Weöres Sándor)

A nevelés a társadalom egészének ügye, érdeke és felelőssége, a célja minden korban az lenne, hogy az ember gyermeki és felnőttkori „lenni és folytatódni” létprogramját testi, lelki, szellemi egészségben valósíthassa meg.

Az ilyen nevelés figyelembe veszi a gyermek adottságait, azt, hogy Ő egyszeri és megismételhetetlen lény és ennek megtalálásához is hozzá segíti Őt.

Napjainkban a nevelés megítélését – céljai kitűzésében és megvalósításában – meghatározza a korszak- és rendszerváltás, és a mindkettőt kísérő környezeti- és humánválság.

Korszakváltás alatt azt értjük, hogy legyen vége annak az újkornak nevezett korszaknak, amely jólétet is hozott az embereknek, de hozta a világválságok sorozatait is, – köztük a legsúlyosabbat, a bioszféra válságát is.

Ha lehet erre a nehéz helyzetre megoldást találni, annak egyik reményt keltő tényezője a nevelés lehet olyan szemlélettel és értékrenddel, ahol a természet–ember kapcsolatot nem a „harc”, a természet „leigázása” jellemzi, hanem az Ő szabályai szerinti együttélés és emberi tevékenység: azaz a természettisztelő magatartás.

A nevelés megújításának lehetőségét az adja meg, hogy az ember visszatérhez a természet kötelékeibe, élhet a szabályai szerint, mert ő is része annak, ott a helye.

A nevelés megújításának szükségességét és kényszerét ez adja: ha az ember nem él a természet szabályai szerint, megsérti természettörténeti rokonságát (Föld–anya–élet–ember), megváltoztatja a Föld fizikai, biológiai állapotát, veszélyezteti az életet, életét, saját érdekét.

Talán az ember kész is lenne már változtatni szemléletén, visszatérni a természet kötelékeibe, hogy megszabaduljon a válságok okozta kínoktól és attól az érzéstől, hogy mindezt ő maga idézte elő, de a változtatás nem könnyű, mert szokásai és annak hatásai fogva tartják. (Lehet, hogy az ember önmaga foglya?)

A helyes értékrend, az értelmes emberi lét megítélésénél választani kell a „létezni vagy birtokolni”, „lenni vagy látszani” életforma között. Képesek vagyunk-e felismerni az egyszerű élet gazdagságát, a létezés, létezésünk csodavoltát, a testi, lelki, szellemi élet harmóniáját.

Természetesen az egyszerű élethez is kell tiszta víz, tiszta levegő, termőtalaj, megfelelő mennyiségű és minőségű testi, lelki és szellemi táplálék, alkotó és személyi szabadság, igazság.

Mivel az ember eddigi története során nem sokszor részesítette előnyben az egyszerű élet gazdagságát, ezért a felsorolt feltételek egyidejű megléte is igen ritka volt. Az ember a két legnagyobb hibát azzal követte el, egyrészt: tevékenységével megsértette a természeti széprendet, másrészt a humán megismerés korról korra más-más szemszögből, mindig más kultúraterületre (mítosz, művészet, tudomány technológia) helyezve a hang-

(Elhangzott a Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete
I. nyilvános ülésén Debrecenben)

súlyt, magyarázta, vagy magyarázta félre a világot, holott a természet, környezet egysége, a természeti, társadalmi folyamatok összefüggése követeli azt, hogy a kultúraterületek megismerései, eredményei egészzé álljanak össze, mert az egészből szólnak.

Ezért el kell érni, hogy a gyerekek nevelésük során, de a végén mindenképpen lássák, hogy MINDEN: a mese, a monda, a mítosz, a népművészet, a művészet, a tudomány, a technológia UGYANARRÓL: a kozmoszról, a természetről, a társadalomról, az emberről és KAPCSOLATAIKRÓL, a környezet EGYSÉGÉRŐL szólnak. Ezt az egységet létezésünk, munkatevékenységünk során figyelembe kell venni és meg kell őrizni, ÖNMAGÁÉRT, ÖNMAGUNKÉRT.

Az ilyen nevelés az egész személyiségre hat, és remélhetőleg olyan cselekvési kultúrára teszi alkalmassá az embert, melynek birtokában nem követi el azokat a hibákat, melyek a vilgáválságok sorozatait előidézték.

A nevelés csak úgy tud az egész személyiségre hatni, úgy valósul meg teljessége, ha – a kultúraterületek harmonikus együttesével – fejleszti az érzéseket, az értelmet, ébren tartja a hitet, a képzeletet, hangsúlyosan a kíváncsi rácsodálkozás képességét a természeti, emberi létezésre és tudatosítja az efölött érezhető örömet és hálát.

Ahogy egyesületünk felejtethetetlen és pótolhatatlan tiszteleti elnöke és alapítótagja, *Juhász-Nagy Pál* meghatározta: „a kíváncsi rácsodálkozás a természetre az ökológiai kultúra legerősebb álfája, minden más – így akár tudományos, akár művészi »kibontás« már ebből az alapérzésből következik. Fontos tudnunk, hogy a csoda és csodálkozás rokon fogalmak és nincs kártékonyabb pedagógia, mint amelyik a csodák létét »lehazudja« és a csodálkozás képességét »sikerrel« sorvasztja el. Éppen ellenkezőleg: nincs fontosabb tanári feladat e rácsodálkozás bátorításánál, majd a »kibontásnál« nyújtott segítségnél, téve mindezt a »vox humana« hullámhosszán.”

Az ilyen nevelés során kialakulhat az ökológiai gondolkodás, erkölcs és cselekvés, a természet, a környezet, az élet megőrzésének képessége, az emberi tevékenység hatásainak figyelembevétele, a természet törvényeivel való összhangja, az ember boldogsága.

Ezt a szemléletet, gondolkodást a gyermekeknek és a felnőtteknek egyszerre kell elsajátítani, sőt a kíváncsi rácsodálkozás képességét a gyermekektől kellene „visszatanulni”, mely *Juhász-Nagy Pál* szerint talán a legfontosabb gyermekkerény. Ezért mi felnőttek – minden minőségünkben – bátran figyelembe vehetjük *Weöres Sándor* költő ajánlását: „Gyermekszemmel nézzél szerte, / s máris nem vagy vakság verte”, hogy megalapozhassunk egy boldogabb életre felkészítő nevelést.

Persze a jelenlegi helyzet nehéz, és még sokáig nehéz lehet, de soha ne feledjük, hogy a nevelés EMBERFORMÁLÁS, a legnemesebb alkotás, ehhez mérjük magunkat és ez adja erőt a korszak- és rendszerváltás lehetőségei és kényszerei között.

GULYÁS PÁLNÉ

Rácsodálkozás, rácsodálkoztatás a természetre; természeti, környezeti nevelés alkotó, kutató tanárokkal

*A természet- és Környezetvédő Tanárok
Egyesületének tevékenysége*

TKTE Elnöksége: *Tóth Albert* elnök, *Gulyás Pálné* ügyvezető elnökhelyettes, *Láng Edit*, *Vizy Istvánné*, *Budayné Kálóczy Ildikó* elnökhelyettesek, *Sára Endréné* az ellenőrző Bizottság elnöke.